

Kosovo - Självständighetens betydelse och möjligheter

En fallstudie i demokratiutveckling

Kandidatuppsats i statsvetenskap

HT2014

Jesse Ahling

Handledare: Stefan Höjelijd

Abstract

The aim of this study is to examine the democratization process of Kosovo in the years after the countries independence was assured. Two central questions for the case study consist of whether a democratic improvement in the country has occurred and which factors, positive and negative, are present to further improve or impede the democratization process. The study builds upon two central definitions, democratic states and democratization in order to gain theoretical background to be able to measure these two quite abstract expressions. A socioeconomic model is used to measure favorable or negative developments within Kosovos society and the findings of this model confirms the hypothesis of modernization theory, namely that increased socioeconomic development increases the chance of a positive democratization process. There has been a positive democratic development as well as socioeconomic progress but since the nature of this study is merely descriptive and not explanatory, it doesnt make claims on the explanatory power of modernization theory. A transition model is used for gaining a general overview of where in the democratization process Kosovo currently resides. The findings of this model suggests that Kosovo currently sits in the transition phase of the model with problems like corruption and ethnical conflicts between minorities as well as gender inequality as the main forces holding back the quality aspect of the consolidation phase.

Key words: Kosovo, democratization, independence, Freedom House, Modernization theory, Transition theory

Innehållsförteckning

1.0 Introduktion	5
1.1 Syfte och frågeställningar	7
2.0 Metod	7
3.0 Teori	8
3.1 Diskussion kring begrepp.....	8
3.2 Demokratiska stater.....	8
3.3 Demokratisering som förlopp, ett transitionsperspektiv.....	10
3.4 Konsolideringsfas & konsoliderad demokrati	13
3.5 Moderniseringsteori	14
4.0 Resultat & Analys	18
4.1 Freedom House Index och dess resultat från 2008-2014.....	18
4.2 Den socioekonomiska situationen.....	23
4.3 Transitionsmodellen applicerad på Kosovo.....	26
5.0 Slutsatser	28
Litteratur och källförteckning	30
Appendix 1 & 2	33
Appendix 3	34

Tabellförteckning

Tabell 1.1 Fasmodell demokratisering

Tabell 1.2 Röstresultat, Sverigedemokraterna i riksdagsval

Tabell 1.3 Lipsets moderniseringsteori reviderad

Tabell 1.4a Freedom House index-värde principer

Tabell 1.4b Kosovos Freedom House poäng

Tabell. 1.5 Antal brott angivet i tusental över tidsperiod

Tabell 1.6 Antal Elever i Kosovos Skolor

Tabell 1.7 Kosovos BNP utveckling 2008-2013

Förkortningslista

UNMIK: United Nations Interim Mission in Kosovo

UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees

EU: Europeiska unionen

FN: Förenta nationerna

NATO: North Atlantic Treaty Organization

OSCE: The Organization for Security and Co-operation in Europe

ICG: International Crisis Group

ASK: Kosovo agency for statistics

UNDP: United Nations Development Program

BNP: Bruttonationalprodukt

NGO: Non governmental organization

1.0 Introduktion

Sedan den 17 februari 2008 har Kosovo varit en självständig stat, erkänd av stora delar av världen men vägen dit har varit allt ifrån enkel. NATO gick in mot de serbiska trupperna i Kosovo 1999 och fungerade som huvudaktör i att befria och stabilisera området vilket resulterade i att (FN-uppdraget) UNMIK kunde ta form.¹ UNMIK's fyra grundpelare innehöll: Humanitär hjälp genom UNHCR, civil administration genom FN, demokratisering och byggandet av autonoma självständiga institutioner genom OSCE samt att rekonstruera ekonomisk tillväxt med hjälp av EU.² Detta arbete kommer att undersöka hur demokratiutvecklingen i Kosovo sedan dess självständighet ser ut och vilka möjligheter som finns för att bli en konsoliderad demokrati. Detta är av hög relevans eftersom självständigheten bara är runt sex år gammal och Kosovo är på listan som ett potentiellt kandidatland till att inträda i Europeiska Unionen.³ Arbetets grundidé vilar på en studie av Daniel Silander (2009) som i sin bok argumenterar för hur landet Kosovo genom sin statuslösa karaktär blev paralyserat i flera år från för att kunna utvecklas vidare.

UNMIK's viktigaste bidrag mellan 1999-2008 var skapandet av autonoma politiska institutioner, säkerhet och ekonomisk tillväxt. Institutionaliserings och gradvis överföring av autonomi till Kosovos interimregering var också ett mycket viktigt bidrag. Argumentet mot UNMIK är att deras närvaro inte behövdes ända fram till självständighetsförklaringen (år 2008) och att den förlängda processen till dagens status skapade minst fem stycken möjligen oväntade konsekvenser. Utgångspunkten för att skapa denna självständiga status var FN:s krav att skapa demokratisk utveckling i landet, marknadsekonomi och ha en medlande roll i de etniska konflikterna. Detta står i kontrast till demokratiforskningens resultat, nämligen att ett lands demokratiserings och uppbyggnadsprocess inte kan börja på god grund utan att ta i tag i landets självständighetsstatus.⁴ FN:s policy underminerade därigenom nödvändiga reformer som folket i Kosovo ville se. Silander identifierar minst fem konsekvenser av denna försening av statusdebatten: 1. "Obstruction of ethnic reconciliation"⁵ 2. "Postponed independence transformed the international community from liberator to occupier"⁶ 3. "Halted development of democratic civil society"⁷ 4. "A crippled progress of the development of democratic parties"⁸ och till slut, "the postponed independence led to a stagnated economy".⁹

---

¹Silander, D. *United Nations Interim Mission in Kosovo*. 1.ed. Saarbrücken: VDM Verlag, 2009, 61

²UNMIKs fyra pelare, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/background.shtml> - 2014-12-15

³ Europeiska Kommissionen, http://ec.europa.eu/enlargement/index_en.htm - (Hämtat 2015-01-02)

⁴ Silander, D. (2009:123–124)

⁵ Ibid. s. 125

⁶ Ibid. s. 127

⁷ Ibid. s. 129

⁸ Ibid. s. 131

⁹ Ibid. s. 133

Det är med detta som bakgrund det blir relevant att studera utvecklingen sedan dess självständighet.

I nuläget kan Kosovo glädja sig åt snart sex år av självständighet och i slutet av 2013 är Kosovo erkänt av 105 stater världen om. Under samma år har EU fortsatt att försöka skapa en dialog mellan Kosovo och Serbien för att förbättra det bilaterala samarbetet emellan länderna med slutmålet att få med båda länderna i europeiska unionen i framtiden. Under februari 2013 träffade Kosovos president Atifete Jahjaga den serbiske presidenten Tomislav Nikolić för första gången sedan självständighetens början i 2008 även fast Serbien inte erkänner Kosovo som självständig stat. Senare samma år i april nåddes dock en milstolpe mellan ländernas bilaterala samarbete nämligen när premiärministerna Hashim Thaçi (Kosovo) Och Ivica Dačić (Serbien) träffades i Bryssel. Överenskommelsen ger ökad autonomi till de serbiska minoriteterna i Kosovo som består utav drygt 9 % av befolkningen i utbyte mot ett serbiskt erkännande av Priština's auktoritet över områden i Kosovo med majoritet av serbiska invånare. Detta med anledning till att Serbien har finansierat en skuggregering som har underminerat Kosovos maktutövning inom dessa regioner med hög andel av serbiska invånare.¹⁰

Under oktober månad 2013 har EU och Kosovo börjat förhandlingarna angående stabiliserings och associeringsavtal, vilket fungerar som ett viktigt instrument för att anpassa Kosovos politiska institutioner till EUs standard. Avtalen behandlar områden såsom ekonomiskt och finansiellt stöd samt samarbete och frihandel, utöver detta behandlas även anpassning till EU lagstiftning inom exempelvis polisiära och straffrättsliga frågor.¹¹ Det utgör därför en central del i Kosovos integrationsprocess emot EU.

---

¹⁰ Freedom House rapport 2014, Kosovo. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/kosovo-0> (Hämtat 2015-01-03).

¹¹ EU-upplysningens hemsida, <http://www.eu-upplysningen.se/Om-EU/Medlemskap-och-historik/Flera-lander-vill-ga-med-i-EU/> (Hämtat 2014-12-05).

1. 1 Syfte och frågeställningar

Arbetet ska försöka lyfta fram olika faktorer, både positiva och negativa som vuxit fram efter Kosovos självständighet 2008 till 2014. Och därmed belysa om det har skett en demokratisk utveckling och för att se om självständigheten har någon intressant betydelse för Kosovo.

Problemställningen och de bärande forskningsfrågorna är följande:

- Hur ser demokratiutvecklingen ut i Kosovo sedan dess självständighet?
För att besvara denna tillkommer även en hjälpfråga:
- Vilka faktorer finns i landet idag som både främjar och motverkar demokratiutvecklingen?

2.0 Metod

Undersökningens metodologiska tillvägagångsätt grundar sig i problemformuleringens karaktär, nämligen en specifik fråga kring situationen i Kosovo. Fördelen och meningen med denna ansats blir att gå på djupet och studera denna enskilda företeelse noggrant. De lärdomar från tidigare forskning (som ovan diskuteras) kring detta område kunde också belysas genom fallstudier och kravet att gå på djupet kan ge en ny synvinkel på policyns utfall, som i detta fall ganska starkt kontrasterar den generellt positiva diskurs av UNMIK's närvaro. Studiens beskrivande mål är att sammanställa och få grepp om den socioekonomiska situationen och politiska situationen i Kosovo efter självständighetsförklaringen.

Studiens mål blir det som problemformuleringen redan påpekat, nämligen demokratiutveckling, vare sig den är positiv eller negativ förblir den fortfarande en central komponent för syftet. De olika teorierna som jag kommer att använda ska hjälpa till att identifiera de faktorerna som påverkar demokratiseringsprocessen i Kosovo.¹² För att börja arbetet ska först de centrala begreppen demokratiska stater och demokratisering definieras, detta ska hjälpa till att undvika att överladda konceptet demokrati och demokratisering (eftersom det ganska ofta händer) men det är också viktigt att definitionen stämmer överens med den mätning som studien använder sig av. Graden av demokrati mäts genom statistik och data från Freedom House. Anledningen till valet av detta index utöver andra är att det bygger på Robert Dahls demokratidefinition som studien använder¹³. Den andra delen blir således demokratiseringsprocessen och hur den förhåller sig till olika faktorer. Här används

---

¹² Esaiasson, P. et al: Metodpraktikan, *Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4. ed. Stockholm: Studentlitteratur, 2012, 50–51

¹³ Ekman, J, Linde, J & Sedelius, Thomas: *Demokratiseringsprocesser, nya perspektiv och utmaningar*. 2. ed. Lund: Studentlitteratur, 2014, 229

demokratiteoretiska utgångar nämligen, moderniseringsteori och transitionsteori där moderniseringsteori utpekar viktiga faktorer för demokratisering och transitionsteori i denna kontext ska användas för att avgöra hur långt Kosovo har kommit i transitionen.

För att samla in material till analysen kommer dokumentstudier göras; Freedom House, Transparency.org, Kosovos statistiska byrå, International Crisis Group (ICG), United Nations development program for Kosovo. En hel del statistik kommer också behöva redovisas och dessa har valts ut noggrant från källkritiska principer, genom att använda välkända databaser såsom världsbankens utvecklingsindikatorer. Eftersom fallstudien fokuserar sig på Kosovo kommer eventuell statistik hämtas från Kosovos regerings egna institutioner. Detta för att behålla en säker mätning på de mått som ska göras. Utöver detta är de artiklar som jag använder mig utav alla vetenskapligt granskade, detta för att behålla en så strikt källkritisk princip som möjligt. Medveten om att demokratisering är ett komplext forskningsområde med många fler olika teoretiska utgångar än de som är valda måste studien avgränsa sig på så sätt att det blir genomförbart inom den givna tidsramen. Både moderniseringsteori och transitionsteori är populära teorier inom demokratiseringsforskningen och diskuteras ofta inom introduktions litteratur kring demokratisering. Den andra motiveringen till val av teori är att de är varandras kontraster, nämligen moderniseringsteori som har en ekonomistisk utgångspunkt och transitionsteori en aktör driven utgångspunkt.

3.0 Teori

Detta kapitel kommer att börja med begreppsdefinitioner för att sedan diskutera de två teorierna som denna studie kommer att använda, moderniseringsteori och transitionsteoretiskt resonemang kring demokratiseringsprocessen. Anledningen till användandet av två teorier är att öka mångfalden i analysmodellen och därigenom ge en bredare deskriptiv bild av fallstudien. Medveten om att ytterligare teorier utöver de valda också skulle medbringa fler viktiga faktorer som främjar demokratisering och demokrati måste studien avgränsas med tanke på omfång i storlek och tid.

3.1 Diskussion kring begrepp

Det mest centrala begreppet som denna studie kommer att behandla är demokratiska stater och demokratisering och behövs därför förtydligas eftersom dessa begrepp betyder olika saker för olika människor. Det behövs därför en utförlig diskussion innan arbetet påbörjas för att veta hur denna studie kommer att använda dessa två begrepp.

3.2 Demokratiska stater

Ordet demokrati kan ses som ett mycket abstrakt uttryck och behöver därför konkretiseras för att kunna användas inom forskningen, det blir annars svårt att studera eller mäta en abstrakt idé som

detta. Ett annat problemområde är att begreppet är mycket gammalt och därför betytt och fortfarande betyder mycket olika saker beroende på vem man frågar.

Den klassiska "atenska" demokratin skulle med dagens standard inte vara i närheten av vad vi idag kallar för demokratiska stater. Tidig atensk demokrati innebar: En liten stat inom ett jordbrukssamhälle, som drivs genom en slaveekonomi för att frigöra tid för "medborgarna" och där begreppet medborgare betyder en liten elitär grupp av män som styr alla funktioner i samhället.¹⁴ Redan i atensk demokrati användes staten för att konkretisera detta abstrakta begrepp och detta är idag fortfarande en bra utgångspunkt för att förstå och kunna mäta detta begrepp. Rose (2009) "To make the idea of democracy concrete, it must be related to the political institutions of the state".¹⁵

Inom ett givet territorium är staten huvudaktören med monopol på våld, d.v.s de aktörer som utför dessa uppdrag nämligen polisen, armén och domstolarna. Dessa institutioner har makten att påtvinga beteende på dess invånare såsom att betala skatt, laglydnad och i vissa fall även militärtjänst.¹⁶ Dessa egenskaper återfinns inom både demokratiska och icke-demokratiska system och definierar enbart vad en stat är, för att legitimisera de politiska institutionerna behövs en rättsstat (rule of law) skapas och upprätthållas samt efterlevs. Rättsstaten begränsar regimens utövande och avgör vad en regim får göra och inte får göra, detta är grunden för ansvarsutkrävande nämligen att regimers överträdelser för vad som är lagligt enligt konstitutionen kan stoppas och konsekvenser kan efterlevs. Här går en viktig skiljelinje mellan demokratiska stater och icke-demokratiska stater.¹⁷ Det finns ingen enhetlig definition av demokrati, förutom de nödvändiga förutsättningar som diskuteras ovan, men det går att kategorisera demokrati definitioner till minimalistiska och idealistiska (maximalistiska) definitioner.

Den minimalistiska definition av Joseph Schumpeter (1943:271): "in a democratic state there is 'free competition for a free vote'". Medborgarnas roll är inte att delta i regeringens politik men enbart att välja regering genom fria och rättvisa val med partipluralism till skillnad från enpartisystem eller olika former av diktatur.¹⁸ Rättsstaten ska kunna efterleva ansvarsutkrävande för politikernas handlingar om detta behövs. Samt se till att regeringsval är rättvisa och att opposition och individers åsikter samt kritik inte tystas ner eller bestraffas.

Den maximalistiska sidan poängterar vikten av politiskt deltagande utöver röstning. Medborgare bör ansluta sig till politiska grupper, ingå i offentliga debatter, protestera genom att exempelvis skriva brev till politiker eller delta i demonstrationer. Demokratiidealister ser

---

¹⁴ Held, David. *Models of democracy*. 3. ed. Cambridge: Polity Press, 2006, 27

¹⁵ Haerpfer, C.W, Bernhagen, P, Inglehart, R. F & Welzel, C. *Democratization*. 1. ed. New York: Oxford University press, 2009, 11

¹⁶ Ibid. s. 11

¹⁷ Ibid. s. 12

¹⁸ Ibid. s. 12

demokrati inte enbart som en rättighet men även som en skyldighet att delta i.

Demokratiteoretiker Robert Dahl insåg att det ideal som maximalistsidan hade inte är rimligt att uppnå i verkligheten, nämligen för att det inte går att ha folkomröstningar varje månad och att det politiska intresset är för svagt för så pass aktivt deltagande. Utöver krävs det i vissa politikområden en djupare kunskap kring ämnet som enbart experter innehar.¹⁹

Denna studie kommer använda sig av Dahls definition av den demokratiska staten eftersom detta kommer hänga ihop med studiens definition av begreppet demokratisering. Att välja den minimalistiska definitionen som underlag för studiens utformande skulle innebära att fria och rättvisa val räcker för att skapa och upprätthålla en valdemokrati. Dahls demokratidefinition lägger grundkraven för skapandet av en liberal demokrati och ser valdemokratien som ett steg i en process mot liberal demokrati.²⁰

Liberaldemokratiska system skiljer sig från valdemokratier genom sju olika institutioner som ska finnas: 1. Valda företrädare 2. Fria och rättvisa val. 3. Allmän och lika rösträtt. 4. Rätt till att ställa upp i val. 5. Yttrandefrihet. 6. Tillgång till alternativ information. 7. Fria organisationer. Finns dessa institutioner inom ett land kan man utvärdera och mäta närvaron och kvalitén på varje institution, och därmed konkretisera begreppet demokrati och demokratisk stat.

3.3 Demokratisering som förlopp, ett transitionsperspektiv

Ett annat centralt begrepp för studiens utförande är demokratisering eftersom syftet vill beskriva demokratisk utveckling, i detta fall i Kosovo. Denk & Silander menar att demokratisering är: "Processer som innebär att samhällen i större utsträckning styrs demokratiskt".²¹ Denna definition har en intention som pekar på att slutmålet ska vara ett mer demokratiskt samhälle. Utan demokratidefinitionen som ovan beskrivs blir definitionen oklar och diffus. Processerna blir analysenheterna för demokratiseringsforskningen, nämligen de faktorer som anses främja eller motverka huruvida ett samhälle styrs mer demokratiskt. Detta diskuteras längre ner i texten om de teorier kring demokratisering som pekar ut viktiga faktorer.

Ekman & Linde och Sedelius (2014) beskriver demokratisering som "en fullständig regimförändringsprocess, vilken innefattar början till slutet för den icke-demokratiska regimen, övergångsfasen samt befästandet av en ny demokratisk regim". Man använder uttrycket fullständig regimförändring eftersom tidigare demokratiseringsforskning hade en för okomplicerad syn på demokratisering där tidigare definitioner kunde beskrivas som exempelvis: en övergång

---

¹⁹ Haerpfer, C.W, Bernhagen, P, Inglehart, R. F & Welzel, C. *Democratization*. 1. ed. New York: Oxford University press, 2009, 12,13

²⁰ Denk, T & Silander, D. *Att studera demokratisering*. 1. ed. Stockholm: Santérus Förlag, 2007, 18

²¹ Ibid. s. 16

från ett icke-demokratiskt system till ett demokratiskt system med fria val.²² Man blev senare uppmärksam på att hela demokratiseringsprocessen kunde leda länder in på helt andra vägar, exempelvis klarade vissa länder transitionsprocessen och blev demokratier medan andra som var på väg föll tillbaka till auktoritärt styre.²³

Exempelvis under mitten av 70 talet visade ett antal länder i Syd-europa en markant utökning av demokratiska egenskaper; Portugal, Spanien, Grekland etc. Sent 80 tal började även de kommunistiska staterna att börja bryta sig loss från Moskvas styre. Efter Berlinmurens fall skapades en stor optimism kring demokrati som styrelseskick inom den statsvetenskapliga disciplinen, Huntington (1991) beskrev denna nya optimism som den tredje vågen av demokratisering. Ett år senare argumenterar Francis Fukuyama för liberal demokrati som det enda fungerade styrelseskicket samt Larry Diamond (1994) i sin text "The Global Imperative: Building a Democratic World Order".²⁴

Evans (2011) Menar i sin studie av Rysslands misslyckade demokratiseringsprocess, att man kan dra lärdom av Rysslands fall och illustrerar därmed att demokratisering inte är en linjär process men istället en process uppbyggd av olika faser, där stater kan röra sig i olika faser samtidigt, utvecklas eller utvecklas i motsatt riktning. "Some democratic transitions may prove to be shallow, and the changes in post-communist Russia have provided a good example of a shallow transition".²⁵

Många demokratidefinitioner anser demokratisering som ett förlopp, även ovanstående definitioner diskuterar denna egenskap hos begreppet. Utöver detta kan demokratiforskningen redogöra att förloppet kan anta olika riktningar. För att kunna studera detta fenomen behöver en struktur upprätthållas för att avgöra var stater befinner sig i förloppet. Både Denk & Silander samt Ekman & Linde och Sedelius illustrerar detta förlopp med en modell utifrån Dankwart Rustow som först introducerade idén om faser inom demokratiseringsförloppet.

---

²² Ekman, J, Linde, J & Sedelius, Thomas: *Demokratiseringsprocesser, nya perspektiv och utmaningar*. 2. ed. Lund: Studentlitteratur, 2014, 229

²³ Ibid. s. 18

²⁴ Evans, Alfred. B. The failure of democratization in Russia: A comparative perspective. *Journal of Eurasian Studies*, Volume 2, Issue 1, January (2011), Pages 40–51

²⁵ Ibid. s. 40

Tabell 1.1 Fasmodell demokratisering

Fas	Förändring
Enhetsfas	Samhället inrättas och stabiliseras som politisk enhet
Upplösningsfas	Det icke-demokratiska sättet att styra samhället upplöses
Övergångsfas	Arbete med att etablera ett demokratiskt sätt att styra samhället Påbörjas
Konsolideringsfas	Det demokratiska sättet att styra samhället stabiliseras

---

* Liknande modeller innehåller 3 faser, där enhetsfasen inte tas med eftersom i många fall denna fas redan är avslutad och staten redan är bildad. I denna undersökning kan det vara relevant eftersom fallstudien fokuserar på en relativt nybildad stat, Kosovo.²⁶

Denna fasmodell bör dock inte ses som en deterministisk modell utan mer ett analytiskt verktyg för att strukturera upp en komplex process som demokratisering. Exempelvis behöver inte alla dessa faser följa efter varandra, i vissa fall kan händelseförloppet i en stat vara tydligt uppdelat medan andra demokratiseringsprocesser kan utspela sig parallellt. Modellen bekräftar även ett grundantagande inom demokratiforskningen, nämligen att det bör finnas ett samhälle med en viss struktur eller styrelseform som har möjligheten att demokratiseras. Nedan diskuteras fasernas olika innebörd och betydelse.

Enhetsfas

Denna fas uppmärksammar de processer som skapar ett lands nationella identitet, något som Rustow påpekar är centralt för demokratiseringsprocessen så att människor inom det givna territoriet upprättar en slags statsstyrelse med institutioner som administrerar samhällets olika funktioner, såsom domstolar, skattesystem, banksystem. Andra exempel såsom standardisering av språk, religion och kultur hjälper även till att strukturera och hålla ihop samhället.

Rustow lägger stor vikt vid en samlad nationell identitet eftersom det medför en acceptans för den statsbildning som människor lever under.²⁷

Den interna acceptansen av folket mot staten är central för demokratiseringsprocessen men även andra staters respekt av landets existens, exempelvis att erkännas av det internationella samfundet genom en självständighetsförklaring, är viktig för att senare kunna integreras in i internationellt samarbete.²⁸ Det är även viktigt att poängtera att enhetsfasen inte behöver vara demokratiskt i den mening som studien definierar demokrati, det centrala är skapandet av struktur och ordning i samhället.

---

²⁶ Denk, T & Silander, D. *Att studera demokratisering*. 1. ed. Stockholm: Santérus Förlag, 2007, 27

²⁷ Ibid. s. 28

²⁸ Ibid. s. 29

Upplösningsfas

Denna fas lägger vikt vid processer som begränsar icke-demokratiska styrelseformer och aktörers sätt att styra samhället, detta kan visa sig genom exempelvis ökad politisk pluralism och konkurrens, protester av medborgarna mot den pågående styrelseformen eller institutioner, helt enkelt en liberaliseringsprocess i samhället.²⁹

Liberalisering i denna kontext bör ses som: "minskning av det politiska förtrycket och en ökning av politiska & civila fri- och rättigheter inom en icke-demokratisk regim".³⁰ Ekman & Linde och Sedelius (2014) menar att denna fas inte behöver leda till ett regimskifte men är en viktig komponent i ofta längre demokratiseringsprocesser.

Övergångsfas (transition)

Det är återigen viktigt att poängtera att dessa olika faser kan ske parallellt och inte behöver följa efter varandra, även om det kan vara logiskt att först en nedbrytning av icke-demokratiska värden sker, för att sedan "riktigt" konkret arbete görs för att etablera ett demokratiskt sätt att styra samhället. Om exempelvis en minskning av politiskt förtryck har skett behöver detta konkretiseras genom att möjliggöra fria och rättvisa val så att medborgare kan uttrycka sina ståndpunkter genom demokratiskt deltagande. Ytterligare exempel såsom reformer av landets konstitution och ny lagstiftning kan vara ett kännetecken på transition mot regimförändring. Långvariga transitionsprocesser kräver ibland en interimregering som under transitionfasen inrättar institutioner och bestämmer deras maktutövande samt legitimitet. Man bestämmer vilka aktörer som styr dessa institutioner och kan stegvis överföra mer autonomi till dessa institutioner. Ett av UNMIK's viktigaste bidrag i Kosovo är just byggandet av institutioner (state-building) och gradvis överföring av autonomi.³¹

Transitionsstudier brukar koncentreras till samhällets olika agenter eller aktörer, oftast den ledande eliten som styr staten och interaktionen mellan dessa aktörer. Transitionsteoretiker menar att en lyckad transition till demokrati härleds från skickligt ledarskap och tur som lägger grunden om en stat kommer att demokratiseras eller inte.³² Studiens syfte vill inte förklara demokratiseringsprocessen i Kosovo men istället skapa en överblick kring hur eliter för stunden interagerar och vilka svårigheter som finns.

3.4 Konsolideringsfas & konsoliderad demokrati

Demokratiseringsprocessen har som mål att nå denna slutgiltiga fas och stanna där.

Ordet konsolidering har också olika betydelser beroende på dess kontext och därför diskuteras detta samtidigt som demokratiseringens sista fas.

---

²⁹ Ibid. s. 29-30

³⁰ Se t.ex. Shin, C. 1994, 14 & Linz, J & Stepan. A 1996, 45

³¹ Denk, T & Silander, D. *Allt studera demokratisering*. 1. ed. Stockholm: Santérus Förlag, 2007, 123

³² Grugel, Jean. *Democratization - a critical introduction*. 1. ed. New York: Palgrave, 2002, 57-57

En konsoliderad demokrati förknippas ibland med demokratisk stabilitet eller överlevnad över tid. Detta behöver dock inte betyda att en regim samtidigt är konsoliderad, även om stabilitet ofta är en följd av att regimen är konsoliderad. Vanliga brister i demokratier är att etniska grupper (ofta minoriteter) exkluderas från politiskt deltagande och nekas grundläggande politiska rättigheter, något som står i kontrast med exempelvis Dahls demokratidefinition punkt 3 & 4.³³ Ekman & Linde och Sedelius menar istället att konsolidering av en demokrati bör innehålla en kvalitetsaspekt.³⁴

Därför börjar dessa faser ofta med processer som vill skapa ökad legitimitet genom exempelvis representativa institutioner med ytterligare ansvarsutkrävande transparens. Även ytterligare fri och rättigheter utvecklas och rättsäkerheten för medborgare ska ökas genom att exempelvis öka restriktiv kontroll över polis, militär, säkerhetsstyrkor och politiska tjänstemän. Denna fördjupning av demokratiska värden inom institutioner är en av de två centrala aspekterna av en konsolideringsprocess. Den andra aspekten är att alla aktörer inom samhället inte agerar för att motverka eller ersätta de demokratiska institutionerna, även om detta kan vara ett abstrakt mål, har demokratiforskare lyckats att konkretisera vad denna fas innebär.³⁵

Larry Diamond utvecklar idén om "alla aktörer" i samhället genom att dela in samhället i tre nivåer; elit-nivå, organisationsnivå, samt medborgarnivå och hur deras normer och samhällsföreställningar bör vara för att en stat ska kunna vara konsoliderad. Nedan diskuteras beteende för konsolideringsfasen.³⁶

Elitnivån respekterar andra elitors rättigheter att delta, undviker våld, lyder lagar och jobbar för ett ömsesidigt normsystem inom politiken samt undviker att använda sin maktposition för politiska fördelar, exempelvis genom militära medel för att förtrycka idéer, personer osv.

Organisationsnivån kan innehålla politiska partier, intressegrupper, tankesmedjor, som inte strävar mot att underminera de demokratiska institutionerna, exempel på detta kan vara korrupcion av tjänstemän. *Medborgarnivån*, krav på medborgare är att mer än 70 % accepterar den demokratiska styrelseformen och mindre än 15 % uttrycker stöd för anti-demokratiska alternativ.³⁷

3.5 Moderniseringsteori har som centralt fokus socioekonomiskutveckling, associerade till liberala demokratier i Väst som undersökningsvariabler. Martin Seymour Lipset kunde i sin bok: "Political Man" dra följande slutsats, "the more well-to-do a nation, the greater the chances that it will sustain a democracy". Det är precis denna princip jag vill tillämpa och undersöka i Kosovo, som Silander redan noterade stagnerade ekonomin av den försenade självständighetsstatusen. Det

---

³³ Ekman, J, Linde, J & Sedelius, Thomas: *Demokratiseringsprocesser, nya perspektiv och utmaningar*. 2. ed. Lund: Studentlitteratur, 2014, 29

³⁴ Ibid. s.30

³⁵ Denk, T & Silander, D. *Att studera demokratisering*. 1. ed. Stockholm: Santérus Förlag, 2007, 32

³⁶ Ibid. s.30-31

³⁷ Ibid. s.34-35

blir därför intressant att titta på ekonomisk tillväxt i Kosovo efter självständigheten och försöka hitta om faktiskt ekonomisk utveckling har skett. Detta passar även in på frågeställningens kontext eftersom jag vill undersöka vilka faktorer som finns och inte finns på plats. Typisk kritik mot moderniseringsteori är att korrelationerna som man hittar blir signifikanta och en slags universell lag: "establishing a correlation is not the same thing as establishing that democracy is caused by socioeconomic development".³⁸ Men eftersom arbetets syfte är deskriptivt och inte förklarande är Lipset's modell för socioekonomisk utveckling fortfarande relevant. Även om socioekonomisk utveckling inte förklarar att demokratisering uppstår, är länken mellan ekonomisk välfärd och demokrati onekligen central. Det är demokrati främjande och därför intressant för en fallstudie av ett land som redan kommit en bra bit på vägen mot att bli en konsoliderad stat.

Den grundläggande tesen är att ekonomisk välfärd främjar demokratiseringsprocessen eftersom det finns mycket empiriskt material som talar för det, generellt är länder som har ekonomisk välfärd i större utsträckning demokratiska och vice versa är mindre ekonomiskt välstånd mindre demokratiskt.³⁹ Det finns som alltid undantag som exempelvis Kina och Ryssland som fortfarande är enorma ekonomiska aktörer utan en demokratisk styrelseform. Ett mått på ett lands samlade välfärd är BNP per capita och blir därför en av variablerna för att se ekonomisk utveckling.⁴⁰ Industrialisering eller redan hög grad av industrialiserat näringsliv förväntas främja demokrati kontra jordbruksdominerat näringsliv förväntas försvåra demokratisering eftersom de stora resurserna ligger hos ett fåtal människor som äger mark och gårdar kontra en grupp fabriksarbetare som alla tjänar lika mycket, detta i sin tur leder till en större medelklass det vill säga ökad ekonomisk jämlikhet.⁴¹

Utbildningsnivå anses bidra till demokratiseringsprocessen på många sätt, beroende på vilken utbildningsnivå som diskuteras. Vissa resonemang kring utbildning syftar på att medborgare kan läsa och skriva vilket är en självklar förutsättning för att ta emot och föra vidare information. Utöver grundläggande läs och skrivkunighet anses en hög utbildning främja allmänbildade medborgare vilket i sin tur ger medborgare kunskap kring hur samhället fungerar och vilka fri- och rättigheter som finns eller saknas samt hur det politiska systemet fungerar och hur de olika politiska alternativen ser ut.⁴²

Den ekonomiska fördelningen av resurser inom samhället blir också central eftersom en högre

---

³⁸ Potter, D, Goldblatt, D, Kiloh, M, Lewis, P, 2005, 10-13

³⁹ Denk, T & Silander, D. *Att studera demokratisering*. 1. ed. Stockholm: Santérus Förlag, 2007, 40

⁴⁰ Ekman, J, Linde, J & Sedelius, Thomas: *Demokratiseringsprocesser, nya perspektiv och utmaningar*. 2. ed. Lund: Studentlitteratur, 2014, 29

⁴⁰ Ibid. s.68

⁴¹ Ibid. s.42

⁴² Ibid. s.45

grad av ekonomisk jämlikhet mellan samhällsklasser anses främja demokratisering.⁴³

Resonemanget kring ekonomisk jämlikhet är följande: en medelklass med högre inkomst innebär en större ekonomisk säkerhet för vanligt folk. Mindre stress för den dagliga försörjningen och överlevnaden anses som positivt för demokratiska institutioner. Politiska alternativ som lovar snabba och radikala förändringar i samhället kan bli attraktiva för den individ som har en svår och motig vardag. Radikala och extremistiska partier har historiskt sett använt denna princip för att komma till makten, både den ryska revolutionen samt Hitlers maktövertagande i Tyskland hade en tydlig agenda kring radikal förändring.⁴⁴ Att extremistiska partier har fått ett rejält uppsving inom politiken i EU de senaste åren är ingen hemlighet, en snabb titt på valresultat i Sverige kan ge liknande stöd för den hypotes som Lipset utvecklade för nästan femtio år sedan. Även om Sverige klarat sig relativt bra efter finanskrisen 2007 jämfört med andra länder ses likadana tendenser i Sverige, här nedan ses ett parti som på några års tid vuxit med 10 % och fått en avgörande roll i riksdagen.

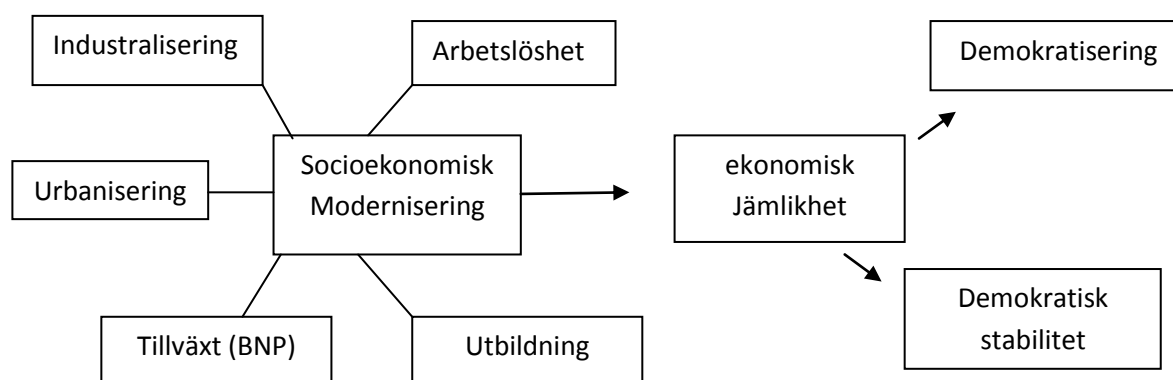
Tabell 1.2 röstresultat, Sverigedemokraterna i riksdagsval

Valår	2006	2010	2014
Sverigedemokraterna	2,9%	5,7%	12,9%

* Statistik från Statistiska centralbyrån, 2014, se källförteckning

Lipsets teori om socioekonomisk modernisering illustreras väl av Ekman & Linde och Sedelius (2014) och klargör resonemanget kring moderniseringsperspektivet, här ingår de ovan diskuterade variablerna men för att mäta dessa på ett korrekt sätt kommer studien använda sig av Jan Teorell's variabel definition av Lipsets teori kring socioekonomisk modernisering.

Tabell 1.3 Lipsets moderniseringsteori reviderad

⁴³ Ekman, J, Linde, J & Sedelius, Thomas: *Demokratiseringsprocesser, nya perspektiv och utmaningar*. 2. ed. Lund: Studentlitteratur, 2014, 42-44

⁴⁴ Ibid. s.70-71

Teorell i sin studie "Determinants of democratization" (2010) omprövar den mycket kritiserade moderniseringsteorin för att ha varit för deterministisk, därför testar han systematiskt teorins förmåga på 165 länder under perioden 1972-2006 för att förklara demokratisering. Typisk kritik mot Lipsets tidigare är att definition och mätningen av socioekonomiskt välstånd är för snäv och inte fångar upp rätt mätning. Resultatet från Teorell bekräftar tidigare forskning kring demokratisering gjort av Adam Przeworski, nämligen att moderniseringsteorin inte har effekten att påbörja transitionsprocesser från diktatur till demokrati istället ligger styrkan i att modernisering av ett samhälle kan förhindra att falla tillbaka från demokrati till diktatur.⁴⁵ Vilket för syftet av denna studie är relevant eftersom Kosovo redan gått från mycket auktoritärt mot ett mer demokratiskt samhälle.

Jan Teorell skapar sitt socioekonomiska index på följande vis, *industrialisering* mäts genom hur mycket i % av BNP som kommer från industrisektorn.⁴⁶ Följande mäter han *utbildning* genom de personer som är registrerade på högstadienivå, (Secondary school enrollment) *Urbanisering* används som variabel eftersom en mindre urbaniserad population förväntas bidra till en positiv demokratiseringsprocess. Detta genom att när människor bor tätare ihop blir det enklare att mobilisera och kommunicera samt att stadslivet är mindre traditionellt grundat och slutet, jämfört med landsbygden.⁴⁷ *Arbetslöshet* mäts genom procent av den totala befolkningen som inte har jobb, detta eftersom Kosovo under en lång tidsperiod lider av en hög arbetslöshet vilket bidrar till en värre ekonomisk situation. Slutligen som ovan diskuterats mäts tillväxt i BNP (uttryckt i US \$) som ett grovt ekonomiskt mått på hela landets ekonomiska tillstånd.

---

⁴⁵ Ekman, J, Linde, J & Sedelius, Thomas: *Demokratiseringsprocesser, nya perspektiv och utmaningar*. 2. ed. Lund: Studentlitteratur, 2014, 73-74

⁴⁶ Teorell, J. *Determinants of democratization: explaining regime change in the world, 1972-2006*. 1. ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, 164

⁴⁷ Denk, T & Silander, D. *Att studera demokratisering*. 1. ed. Stockholm: Santérus Förlag, 2007, 164

4.0 Resultatredovisning & Analys

Nedan diskuteras de resultat som framkommit av studiens genomförande, utifrån frågeställningen och analysenheterna som demokratiteorierna utpekar. De två centrala begreppen demokratiska stater och demokratisering fungerar som två delmoment i studien, det första momentet försöker besvara den första frågeställningen huruvida en demokratisk utveckling har skett, där demokrati definieras enligt Dahls polyarki begrepp och sedan mäts genom Freedom House index.

Det andra delmomentet är demokratisering där jag försöker besvara vilka faktorer som är främjande samt motverkande i en positiv demokratiseringsprocess för att få en överblick på vilka faktorer som finns på plats i Kosovo. Valet av tidsramen 2008-2014 blir mest relevant för studien, eftersom Rustows modell anser att demokratisering inte kan börja fullt ut innan staten upprätthålls som politisk enhet. Medborgarna behöver denna organiserade politiska ordning för att kunna känna acceptans mot det nya demokratiska styrelsesättet. Tidsramen är dock kort med tanke på en sådan komplex process som demokratisering, men det blir samtidigt också intressant att jämföra resultaten med den tidigare forskningen som Silanders fallstudie på Kosovo har gjort.

4.1 Freedom House Index och dess resultat från 2008-2014

Freedom House indexet mäts genom två olika delar, nämligen fri- och rättigheter samt civila fri- och rättigheter, dessa data tas fram genom frågeformulär baserade på Dahls demokratidefinition. För att mäta politiska fri-och rättigheter undersöks tre olika områden; valprocessen, politisk pluralism och deltagande samt regeringens funktionalitet. Dessa tre områden har sina respektive delfrågor som poängsätts. Samma sak görs för civila fri-och rättigheter där fyra olika områden såsom yttrandefrihet & religiösitet, organisationsfrihet, rättsstat samt personlig autonomi och individuella rättigheter.⁴⁸

När poäng för varje fråga har satts görs detta om till ett indexvärde för varje land mellan 1-7 där högsta värdet motsvarar icke-demokratier och det lägsta värdet fria länder.

Tabell 1.4a Freedom House Index-värde principer

Genomsnittligt värde på indexets två olika delar, politiska fri- och rättigheter respektive civila fri-rättigheter	Indelning av land eller region
1.0 - 2.5	Fria länder
3.0 - 5.0	Delvis fria länder
5.5 - 7.0	Inte fria länder

⁴⁸ Denk, T & Silander, D. *Att studera demokratisering*. 1. ed. Stockholm: Santérus Förlag, 2007, 93-95

Tabell 1.4b Kosovos Freedom House poäng

Årtal	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
FHI*	5,5	5,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Status*	IF	IF	DF	DF	DF	DF	DF

* FHI - Freedom House index poäng, * Status: IF = inte fria länder, DF = delvis fria länder

Utifrån dessa resultat kan vi konstatera att en positiv demokratiutveckling har skett i Kosovo efter självständighetsförklaringen, nämligen under 2010 när landet gick förbi gränsvärdet mellan inte fria länder mot delvis fria länder. Detta innebär att de civila/politiska fri- och rättigheter har förbättrats något men att många problem dock kvarstår för Kosovos regering att ta tag i.

Nedan diskuteras en sammanställning av de olika rapporterna kring Politiska & Civila fri- och rättigheter diskuteras i relation gentemot demokratidefinitionens poliarki begrepp. Från Freedom House kan vi se varifrån Kosovos högsta poäng kommer, de årliga Freedom House rapporterna tar upp de mest centrala problemområden i landet och belyser de största anti-demokratiska fenomenen samt demokratiska framgångar.

Sex stycken återkommande problemområden under rapporterna från 2008-2014 är korruption, hög arbetslöshet, etniska konflikter, ojämställdhet, trafficking, narkotikasmuggling. Problemet med Freedom House rapporterna är att de inte innehåller konkret statistik på vissa problemområden, därför kommer jag komplettera dessa diskussioner med statistik kring dessa ämnen för att försöka förbättra bilden kring de anti-demokratiska problemen som rapporterna identifierar.

Korruption

Även fast det finns ett rättsligt ramverk för att motverka korruption och en ny antikorrupsionsstrategi implementerad under 2013 är det fortfarande ett av de största anti-demokratiska fenomenen som ständigt plågar Kosovo.⁴⁹ Under 2006 uppfattade hela 82 procent av befolkningen att korruption ofta förekommer i regeringen.⁵⁰ Korruption som länge varit ett problem i Kosovo uppmärksammades i en rapport av ICG (2010) där man uttryckte: "organised crime and corruption are widespread and growing", och i juni samma år arresterades guvenören för centralbanken för att ta emot mutor och skattebrott.⁵¹ Den nyaste rapporten från Freedom House 2014 visar att nästan ingenting har förbättrats på den fronten kanske till och med förvärrats. Den ansvarige personen för Kosovos antikorrupsionsutskott fick ett femårigt

⁴⁹ Freedom House rapport, 2014, Kosovo. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/kosovo-0> (Hämtat 2015-01-03).

⁵⁰ Freedom House rapport, 2008, Kosovo. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2008/kosovo> (Hämtat 2014-12-17).

⁵¹ Freedom House rapport, 2010, Kosovo. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2010/kosovo> (Hämtat 2014-12-17)

fängelsestraff för utpressning av de individer som blev granskade av samma regeringsutskott som ska motverka korruption i den offentliga sektorn. Poängen för regeringens förmåga att fungera legitimt blir logiskt väldigt låg (3 av 12).⁵²

Det finns återkommande liknande fall där styrande eliten eller högt uppsatta individer missbrukar sin maktposition och därmed underminerar den demokratiska utvecklingen. Kosovo rankas på plats 110/175 av länder som undersökts med surveymätningar av NGO'n Transparency som undersöker folkopinionens förtroende för regeringens institutioner.⁵³

Etniska konflikter

Från Freedom House rapporten 2008 framkommer det tydligt att "*Belgrade-sponsored parallel administrative structures continue to operate in most predominantly Serb municipalities.*"⁵⁴ Som tidigare nämnt i introduktionskapitlet nåddes dock en milstolpe för att möta denna svårighet med serbiskt finansierade skuggregeringsinstitutioner som parallellt opererar i serb-dominerade områden. Segregering av minoriteter bidrar inte heller till en försoning av konflikter mellan kosovo-albaner och serber. Många serbiska minoriteter lever i enklaver som till stor del består av serber. ICG släppte en rapport under 2009 som diskuterar enklaven Štrpce. Enligt ICG finns där relativt goda relationer mellan serber och kosovo-albaner men där Belgrad ser denna minoritet i Kosovo som ett instrument att underminera kosovos självständighet. ICG menar att denna enklav har de bästa förutsättningarna för att fullt kunna integreras i det kosovo-albanska samhället.⁵⁵ Det är också de södra serbiska enklaverna som deltar i valet (40 % av 55 000 serber i de södra enklaverna deltog i valet 2010)⁵⁶ i Kosovo jämfört med norr där valet har bojkottats. Rapporten understryker också tydligt: "*Failure in Štrpce could likewise have dire consequences. It is hard to see how decentralisation and Serb integration can work anywhere, if they cannot work there.*"⁵⁷

Under 2013 när Kosovos respektive Serbiens premiärminister möttes för första gången sedan självständigheten 2008, kunde en överenskommelse skrivas under. Dialogen mellan länderna har konkretiserats genom detta avtal, det återstår dock att se om det kommer ha någon riktig förändring. Silanders fem problemområden som den försenade självständigheten medförde innehåller också detta problem, nämligen förhindrandet av försoningen mellan de olika etniska grupperna huvudsakligen Kosovo-Albaner och Serbiska minoritetsgrupper. ("Obstruction of ethnic reconciliation") Efter fem år av självständighet har nu de första stegen tagits mot att förbättra denna situation. Huruvida detta är landets status som lagt grunden för att

---

⁵² Freedom House rapport, 2014, Kosovo.

⁵³ Transparency Worldwide Corruption Index, 2014. <http://www.transparency.org/country/KOS> <http://disq.us/8lozky> (Hämtat 2014-12-29)

⁵⁴ Freedomhouse rapport, 2008, Kosovo.

⁵⁵ International Crisis Group (ICG), rapport, 2009, 1-3 <http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/balkans/kosovo/b056-kosovo-strpce-a-model-serb-enclave.aspx> (Hämtat 2015-01-02)

⁵⁶ Freedom House rapport, 2014, Kosovo.

⁵⁷ International Crisis Group (ICG), rapport, 2009, 13

förhandlingarna tagit form är fortfarande svårt att avgöra utifrån denna observation.

De etniska konflikterna har ofrånkomligen sina rötter i många år av krig och konflikt inom regionen. Förutom segregationen av minoriteter förstärker fortfarande religionsskillnaden mellan serber och kosovo-albaner etniska konflikter, eftersom majoriteten serber är ortodox-kristna och majoriteten kosovo-albaner är muslimer.⁵⁸

Sedan 1999 när NATO tog kontroll över Kosovo har systematiska attacker utförts mot ortodox-kristna kyrkor, cirka 130 kyrkor och tillhörande egendom har förstörts eller skadats.⁵⁹ Rättsäkerhetens trovärdighet har dragits ner markant av fenomenet att etniska albanska tjänstemän sällan åtar brott mot icke etniska albanska minoriteter, något som också skapar ytterligare konflikt mellan de etniska grupperna i Kosovo.⁶⁰ Demokratins grundprinciper som diskuteras i kapitel tre blir därmed ifrågasatt och här är en av anledningarna till att Freedom House ger låga poäng till rättsstatens utförande i Kosovo. (5 av 16 poäng från 2014 rapporten)

Ojämställdhet och arbetslöshet

Arbetslöshet har länge varit ett stort problem i Kosovo, från 2008s katastrofala siffror på uppskattningsvis 48 procent av den totala tillgängliga arbetskraften som arbetslös, var det kvinnor som utgjorde kvinnor 60 procent respektive 43 procent män av dessa siffror.⁶¹ Sedan 2008 har arbetskraften varit på ständig nedgång, vilket är positivt för den socioekonomiska modellen, Men ligger fortfarande jämfört med andra europeiska länder på hög nivå. Den senaste datan från ASK under 2013 visar dock en markant förändring till ungefär 30 procent total arbetslöshet.⁶² Freedom House pekar på patriarkala attityder som förekommer på flera olika samhällliga nivåer. Som vi kan se från statistiken är det svårare för kvinnor att få ett jobb. Kvinnor är även högt underrepresenterade inom politiken som helhet förutom inom riksdagen och kommunstyrelser, där antalet är högt eftersom det finns regler för könskvotering vilket resulterar i runt 30 procent kvinnlig representation.⁶³ Poäng för individuell autonomi dras också ner av fenomenet familjeröstning. Något som förekommer mest på landsbygden. Familjeröstning i denna kontext innebär att mannen i hushållet gruppröstar för hela familjens röstberättigade medborgare.⁶⁴

---

⁵⁸ Freedom House rapport, 2014, Kosovo.

⁵⁹ Freedom House rapport, 2008, Kosovo

⁶⁰ Freedom House rapport, 2014, Kosovo

⁶¹ Världsbankens databas - World Development Indicators, Kosovo. <http://data.worldbank.org/country/kosovo> (Hämtat 2014-12-21)

⁶² Kosovos statistiska byrå, Labour force survey, 2013, 19: http://ask.rks-gov.net/ENG/labour-market/publications/doc_details/1199-results-of-the-kosovo-2013-labour-force-survey

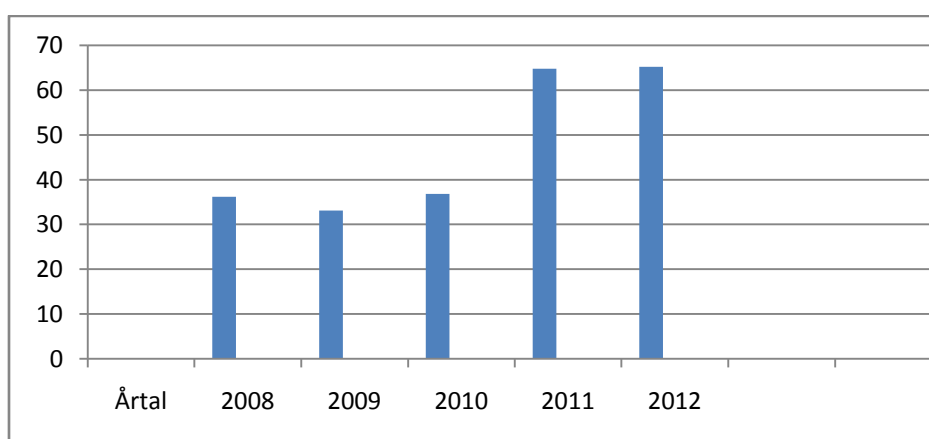
⁶³ United Nations Development Programme for Kosovo. <http://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/countryinfo/> - Hämtat 2015-01-02

⁶⁴ Freedom House rapport, 2014, Kosovo

Trafficking och narkotikabrott

År efter år i Freedom House rapporterna återkommer detta tema som ett stort problem för det kosovanska samhället. Kosovo utpekats ofta till att vara en transitionpunkt mellan Central-Asien och Väst-Europa för mänsko- och narkotikasmuggling. Huruvida detta påstående är sant är av lite intresse för denna studies syfte, nämligen att ge en överblick på faktorer som främjar och förhindrar ytterligare demokratiutveckling. Eurostat har en utförlig årlig databas på rapporterade brott, denna databas rapporterar en markant ökning av totala brott som har rapporterats till den Kosovanska polismyndigheten. Definitionen på brott delas in i fyra olika kategorier; mord, grova brott (narkotika & våldsbrott), rån och bostadsinbrott.⁶⁵

Tabell. 1.5 Antal brott angivet i tusental över tidsperiod

* Data från Eurostat 2014⁶⁶

Från statistiken kan vi konstatera att totala brott visar en nedåtgående trend för att sedan nästan fördubblas år 2011 jämfört med 2010. Ett annat intressant fynd kommer från Kosovanska polismyndighetens senaste rapport, där man jämför brottsstatistik och typ av brott år 2012 och 2013. Polisens utredningsdepartement som jobbar med grövre brottsrapportering och utredning kunde konstatera en minskning av antal fall med 16 procent kring narkotikasmuggling men en ökning av 12 procent människohandel (human trafficking).⁶⁷

⁶⁵ Eurostats brottdatabas, 2014. <http://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/database> - Hämtat 2015-01-03

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Kosovos Rikspolismyndighets årliga rapport, 2013, 23
http://www.kosovopolice.com/repository/docs/RAPORTI_ANGLISHT_2013.pdf

4.2 Den socioekonomiska situationen

Som tidigare forskning har bekräftat av Teorell (2011) och Przeworski (2000) hjälper modernisering till att stabilisera ett samhälle som redan har gått från auktoritärt styre till demokratiskt. Vi har redan konstaterat att en demokratisk utveckling har skett efter självständighetsförklaringen och att Kosovo gått över ett viktigt gränsvärde i rankingen för landets demokrati. Enligt teorin bör socioekonomiska förhållanden också ha blivit bättre under samma tidsperiod som demokratiutvecklingen, nedan kommer en diskussion kring mitt socioekonomiska index byggt på Martin Lipsets originella modell reviderad av Jan Teorell. För att undvika att modellen kan bli kritiserad för att vara deterministisk används modellen mer som ett deskriptivt hjälpmedel som hjälper studiens syfte.

En variabel av modellen är redan diskuterad nämligen den totala arbetslösheten som visar en markant minskande trend vilket stämmer med teorins hypotes, dock är kvinnor mer utsatta än män och utgör den större delen av de totalarbetslösa.

Ökat antal utbildade medborgare förväntas främja demokratiseringsprocessen, min mätning kommer använda högstadienivå samt gymnasienivå (upper secondary school) som utbildningsvariabler. Det finns för tillfället fyra officiella dokument från Kosovos statistiska byrå som är relevanta för min tidsperiod, dessa rapporter täcker utbildningsstatistik mellan 2008-2013.

Tabell 1.6 Antal Elever i Skolan

* Data från ASK 2014 ⁶⁸

Detta visar en kraftig ökning sedan självständigheten tog fart med en liten minskning i slutet av tidsperioden. För att sätta detta i ytterligare kontext vill jag jämföra med tidigare data från 2005

⁶⁸ Kosovos statistiska byrå (ASK), 2014, Sammanställd data utifrån fyra rapporter, se källförteckning för detaljer.

för att tydliggöra att det inte är enbart en ren tillfällighet att fler elever hade rätt ålder för att kunna höja utbildningsstatistiken så pass markant. Under året 2005 fanns nämligen bara 73 237 elever inom högstadie/gymnasienivå (upper secondary school) vilket är en ökning med 48 procent jämfört med årtalen 2010-2011 där 108 503 studenter kunde rapporteras. Även detta är en bra förutsättning för den framtida demokratiseringsprocessen enligt moderniseringshypotesen.

Urbanisering har en begränsad tillgänglighet i data, här letar modellen efter en högre procent andel av totalbefolkningen som bor i urbaniserade områden. De två datapunkter som finns tillgängliga från ASK är från 2007 samt 2010. 2007 låg den totala urbaniserade populationen på en 63/37 procent fördelning.⁶⁹ 2010 låg urbaniseringen ligger på en ganska jämn 50 procent fördelning av befolkningen som bor i städer respektive landsbygd.⁷⁰ Detta är visserligen inte en stor skillnad som de enorma procentuella skillnaderna som stöttes på vid utbildning och arbetslöshet, men det är fortfarande ett positivt resultat.

Industrialisering kommer mätas genom världsbankens industri-index som är uppbyggt av gruvsektorn, tillverkningssektorn, byggnadssektorn, elektricitet & vatten och gas sektorn. Dessa data har hållit sig på en jämn nivå mellan 26 procent från 2006 till 29 procent 2013.⁷¹ Detta är dock liknande nivåer jämfört med redan väletablerade demokratier. Resultatet kom fram när data jämfördes med Sverige, Norge, Frankrike, Tyskland, England. Dessa ekonomier rörde sig mellan 20 procent av BNP till 40 procent av BNP som max (se appendix 1). Något som alla dessa väletablerade ekonomier har gemensamt är en jordbrukssektor runt 1-2 procent av BNP. Som tidigare diskuterat i teoriavsnittet anses en högre grad av jordbrukssamhälle vara negativt för ett jämnare socioekonomiskt samhälle. Kosovo har en större andel jordbrukssektor gentemot BNP, mellan åren 2006-2013 runt 15 procent (se appendix 2). För vår socioekonomiska modell skulle detta innebära att Kosovo behöver behålla sin industrialiseringsnivå och samtidigt sänka sin jordbrukssektor till en lägre procentnivå och istället utveckla en större servicesektor (appendix 3) såsom de väletablerade länderna.

BNP per capita blir den sista socioekonomiska variabel som modellen använder och ger ett samlat mått på ekonomins omsättning som helhet. Tabellen nedan visar att BNP ökar med varje år under tidsramen förutom 2009. Modellen i sin helhet stämmer än så länge med tesen som moderniseringsteorin argumenterar för, nämligen att ökad socioekonomisk utveckling leder ökad grad av demokrati. Det är ytterst viktigt att återigen påpeka att denna modell och syftet som

---

⁶⁹ Kastrati, Avni. Women and men in Kosovo 2007, 3. http://ask.rks-gov.net/ENG/pop/publications/doc_details/725-women-and-men (Hämtat 2014-12-20)

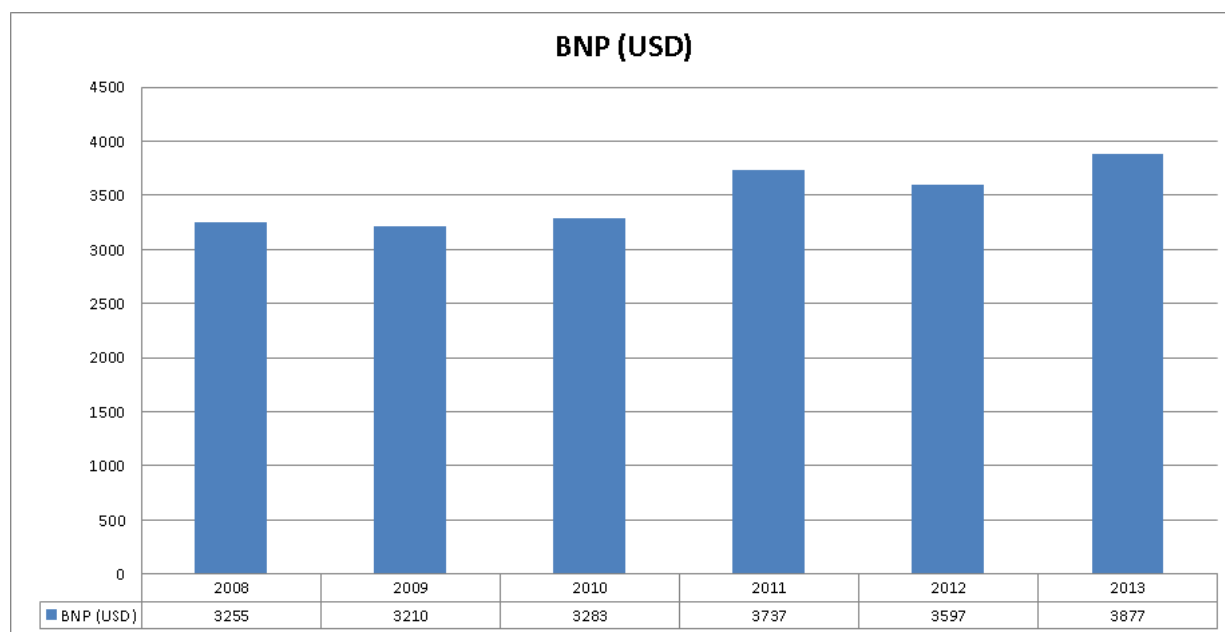
⁷⁰ Sanije, Uka. Women and men in Kosovo 2010, http://ask.rks-gov.net/ENG/pop/publications/doc_details/979-women-and-men-in-kosovo-2010

⁷¹ Världsbankens databas - World Development Indicators, Kosovo. <http://data.worldbank.org/country/kosovo> (Hämtat 2014-12-21)

uppsatsen har, inte är av förklarande natur utan enbart beskrivande. Återigen finns det dock ett positivt samband med ökad socioekonomisk modernisering och ökad grad av demokrati. Varje variabel i modellen har varit av fördelaktig karaktär för grundtesen. De två mest dramatiska förändringarna är arbetslöshet- och utbildnings variablerna, medan de andra tre variablerna har visat sig vara positiva men i mindre utsträckning av sådan markant skillnad som de första två.

Tabell 1.7 Kosovos BNP utveckling 2008-2013

* Data från världsbanken - World development indicators - Kosovo ⁷²

⁷² Världsbankens databas - World Development Indicators, Kosovo. <http://data.worldbank.org/country/kosovo> (Hämtat 2014-12-21)

4.3 Transitionsmodellen applicerad på Kosovo

Den tidigare diskuterade fasmodellen (Tabell 1.1) behöver nu diskuteras och sättas i kontext för situationen i Kosovo, tanken är att det ska bli ett verktyg för att veta var i demokratiseringsprocessen Kosovo befinner sig enligt studiens tidigare begreppsdefinitioner. Genom att använda de positiva och negativa faktorer som resultatredovisningen kommit fram till, förs nedan ett resonemang kring hur detta förhåller sig till modellen. Studiens demokratidefinition använder Robert Dahls polyarkibegrepp för att sedan operationalisera det genom dokumentstudier av Freedom House. Från detta kan studien identifiera de största problemområden som drar ner Kosovos "demokratipoäng", detta antas vara de största anti-demokratiska faktorerna eftersom det strider mot begreppsdefinitionen.

Enhetsfasen är redan en avslutad fas eftersom staten är självständig, politiska och administrativa institutioner finns på plats för att organisera och strukturera samhället och även internationellt samarbete finns på plats. Upplösningsfasen bör också ses som avslutad eftersom det för tillfället inte finns några tecken på att icke-demokratiska styrelseformer skulle kunna ta överhanden och förkasta den delvis demokratiska styrelseform som Kosovo innehar helt och hållet. Det blir då ganska logiskt efter resultatredovisningen att inte kalla Kosovo en fullt konsoliderad demokrati, med tanke på alla problemområden som fortfarande behövs förändras, men istället befinner sig Kosovo i övergångsfasen med karaktäristiska drag av konsolideringsfasen.

Övergångsfasens definition är att arbetet med att etablera ett demokratiskt samhälle har tagit fart, detta styrks av den demokratiska utvecklingen som Freedom House indexet har presenterat. Som tidigare diskuterat kan denna fas ibland karaktäriseras av en interimregering som sköter skapandet av institutioner som styr samhället. För Kosovo var detta UNMIK som fungerade som den externa aktören som hjälpte till att bygga dessa institutioner och gradvis överföra ökad autonomi. Ett vanligt problem för övergångsfaser är korruption och maktmissbruk, något som kan bromsa den vidare demokratiska utvecklingen.⁷³

Just detta kunde även återfinnas i den utvärdering som Freedom House har gjort år efter år; korruption är ett återkommande problemområde inom Kosovos elit. De senaste åren har speciellt två fall fått stor uppmärksamhet som tidigare diskuterats. Dessa två fall är övertydliga exempel på elitärt maktmissbruk. Ett annat problemområde som hindrar Kosovo att gå in i den sista konsolideringsfasen är just den kvalitetsaspekten som Larry Diamond argumenterar för; det finns fortfarande etniska konflikter och ojämställdhet som tillsammans drar ner kvalitetsaspekten mätt utifrån vår begreppsdefinition. Inom exempelvis problemområdet för etniska minoriteter

---

⁷³ Denk, T & Silander, D. *Att studera demokratisering*. 1. ed. Stockholm: Santérus Förlag, 2007, 31

kunde studien konstatera rättsstatens godtyckliga beteende gentemot minoriteter vilket markant drar ner poängen för statens funktionalitet. En intressant utveckling kring detta ämne är påbörjandet av bilateralt samarbete mellan Serbien och Kosovo genom den tidigare diskuterade politiska milstolpen som länderna nådde. Detta visar ett första tecken på rätt riktning mot konsolideringsfasens krav att ta tag i konflikterna och problemområden. Ojämställdheten mellan könen är också en kvalitetsaspekt av demokratins konsolidering. Här kan det konstateras att kvinnor till stor del har mindre politisk representation, mindre chans till jobb samt att valprocessens legitimitet dras ner av fenomenet familjeröstning, där familjens totala röster avgörs av familjefadern och att den enskilda individen inte kan bestämma.

5.0 Slutsatser

Studiens utförande har lyckats identifiera både negativa och positiva faktorer som kan påverka Kosovos framtida demokratiska utveckling. Utöver detta har även en positiv demokratisk utveckling identifierats, dessa två delar besvarar tillsammans studiens syfte.

Från att definiera demokrati till att mäta det genom Freedom House indexet kan det konstateras att Kosovo under 2010 gick över en viktig tröskel och därmed hamnade i kategorin delvis fri istället för inte fri. Detta innebär att politiska och civila fri- och rättigheter har ökat totalt sett. Det framgick dock en hel del negativa processer som motverkar demokratiutvecklingen, ett av de största problem är korruptionsskandaler för högt uppsatta tjänstemän som anklagats och fällts för utpressning och maktmissbruk och mottagandet av mutor. en stor del av befolkningen anser också att det förekommer korruption, hela 82 % anser att korruption ständigt förekommer under en undersökning från 2006. Detta kan i sin tur påverka medborgarnas acceptans och bilden av statens legitimitet.

Etniska konflikter blir nästa problemområde som kunde identifieras av Freedom House rapporterna. Etnisk segregation förekommer genom att den största minoriteten, nämligen serber, bor inom speciella enklaver. Förutom detta anses Belgrad använda den serbiska minoriteten i Kosovo som ett politiskt instrument för att underminera Kosovos regeringsutövning inom områden med hög andel av serbiska invånare, detta genom att finansiera skuggregeringsinstitutioner som opererar parallellt med Kosovos politiska institutioner, med syftet att förhindra integrationsprocessen mellan serber och kosovo-albaner. Ett viktigt bilateralt samarbete har dock tagit form mellan länderna. Under 2013 blev förhandlingarna klara för att ta tag i problemet med Serbiens underminering av Kosovos maktutövande. I utbyte mot ökad autonomi till de serbiska minoriteterna kommer Serbien att erkänna Pristinas maktutövande i dessa regioner som de enda legitima. Det återstår att se hur denna utveckling kommer att ta form och om situationen verkligen blir bättre. De etniska konflikterna har även förstärkts av antalet religiösa attacker mot serbiska minoritetens kyrkor med tillhörande ägendom. Även fast detta har blivit en nedåtgående trend har sedan 1999 ett 130-tal kyrkor förstörts för den serbiska minoriteten. Även rättstatens legitimitet har blivit starkt ifrågasatt när det framkom att antalet åklaganden av brott mot minoriteter var mycket lägre än tvärtom. Detta kan få rättsapparaten i Kosovo att framstå som godtycklig och partisk genom att den föredrar att åklaga brott gjorda mot kosovo-albaner.

Ojämsställdhet mellan könen är ett problem för medborgarnas individuella rättigheter och autonomi, det verkar vara svårare för kvinnor att få ett jobb eftersom fördelningen av arbetslösa hos kvinnor är högre än män. Inom den politiska arenan på riksdag och kommunalstyrelse nivå finns det könskvoteringsregler för kvinnor, detta är den största anledning till att representationen

är relativt hög inom dessa institutioner. I övrigt saknas kvinnlig representation inom lägre nivåer av den politiska arenan. En ytterligare oroande utveckling är den totala andelen av brott som nästan har fördubblats de senaste fyra åren och med en rättstat som redan blir ifrågasatt för dess legitimitet kan visa sig att bli problematiskt för framtida demokratisk utveckling.

Det mest positiva förutom den nya efterlängtede bilaterala dialogen mellan Serbien och Kosovo är att den socioekonomiska modellen kan rapportera enbart positiva resultat. Man har lyckats reducera en arbetslöshet som låg på nästan 50 procent ner till 30 procent vilket är en markant skillnad. Även utbildningsvariabeln i modellen kan visa att skolväsendet har tagit emot 48 procent fler elever på högstadie- och gymnasial nivå vilket för framtida demokratiseringsprocesser anses vara positivt när medborgare som staten styr över har en viss allmänbildning och läs och skrivkunskaper. Industrialiseringen i Kosovo ligger redan på en likvärdig nivå jämfört med redan väletablerade demokratier såsom Sverige, Norge, Frankrike, Tyskland samt England. Detta är en bra förutsättning för demokratisering, men modellen argumenterar även för att en lägre andel jordbrukssektor är en bra förutsättning. Kosovo ligger jämfört med de väl etablerade demokratierna på en hög nivå jordbrukssektor till kostnad av en mindre servicesektor. De rika länderna ligger runt en 1-2 procent av BNP som jordbrukssektor och en mycket större servicesektor istället. Urbaniseringen visar en ökande trend, dock inte särskilt märkvärdig jämfört med de dramatiska siffrorna från arbetslöshet och utbildning. Kosovo har under tidsperioden 2008-13 sett en positiv ekonomisk ökning av dess BNP vilket är positivt för den socioekonomiska modellen och betyder att människor spenderar mer pengar.

Med hjälp av dessa positiva och negativa faktorer som under arbetets gång framkommit, har man med hjälp av det teoretiska resonemanget kring transitionsprocesser kunnat placera Kosovo in i studiens fasmodell. Man befinner sig för tillfället fortfarande under fasens tredje steg, övergångsfasen, de problemområden som tidigare diskuteras klargör vad det är som hindrar demokratisk konsolidering. Kosovo behöver fortsätta den trend som redan identifierats och tackla de största problemområden som underminerar demokratiutvecklingen.

Litteratur och källförteckning

Böcker

- Ekman, Joakim, Linde Jonas, Sedelius Thomas (2014) *Demokratiseringsprocesser - Nya perspektiv och utmaningar*. Lund: Studentlitteratur
- Esaiasson, Peter, Gilljam Mikael, Oscarsson Henrik & Wängnerud Lena (2012). *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik
- Grugel, Jean (2002). *Democratization - a critical introduction*. Houndmills: Palgrave Publishers Ltd
- Haerpfer, Christian W, Bernhagen Patrick, Inglehart Ronald F. & Welzel Christian (2009). *Democratization*. Oxford: Oxford University Press
- Held, David (2006). *Models of democracy*. 3. ed. Cambridge: Polity Press
- Linz, Juan; Stepan, Alfred, (1996). *Problems of democratic transition and consolidation -southern Europe, South America, and Post- Communist*.
- Potter, David, Goldblatt David, Kiloh Margaret & Lewis Paul (1997) *Democratization*. Cambridge: Polity Press
- Silander, Daniel (2009). *United Nations Interim Mission in Kosovo*. Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller
- Silander, Daniel, Denk Thomas (2007). *Att studera demokratisering*. Stockholm. Santérus

Internet

UNMIKS fyra pelare, tillgängliga på FN's hemsida.

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/background.shtml> - Hämtat 2014-12-15

International Crisis Group (ICG) Rapport (2009)

<http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/balkans/kosovo/b056-kosovo-strpce-a-model-serb-enclave.aspx> - Hämtat 2014-12-26

Freedom House Rapporter

2008 - Rapport Kosovo

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2008/kosovo> - Hämtat 2014-12-24

2009 - Rapport Kosovo

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2009/kosovo> - Hämtat 2014-12-23

2010 - Rapport Kosovo

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2010/kosovo> - Hämtat 2014-12-23

2011 - Rapport Kosovo

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2011/kosovo> - Hämtat 2014-12-27

2012 - Rapport Kosovo

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/kosovo> - Hämtat 2015-01-02

2013 - Rapport Kosovo

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/kosovo> - Hämtat 2015-01-02

2014 Rapport Kosovo

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/kosovo-0> - Hämtat 2015-01-03

United Nations Development Program for Kosovo (UNDP: 2014)

<http://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/countryinfo/> - Hämtat 2015-01-02

Kosovos rikspolismyndighet, årlig rapport (2013)

http://www.kosovopolice.com/repository/docs/RAPORTI_ANGLISHT_2013.pdf - Hämtat 2014-12-29

Europeiska kommissionens hemsida (2014)

http://ec.europa.eu/enlargement/index_en.htm - Hämtat 2015-01-02

EU-upplysningen (2014)

<http://www.eu-upplysningen.se/Om-EU/Medlemskap-och-historik/Flera-lander-vill-ga-med-i-EU/> - Hämtat 2015-01-01

Vetenskapliga artiklar

Evans, Alfred. B. The failure of democratization in Russia: A comparative perspective. *Journal of Eurasian Studies*, Volume 2, Issue 1, January (2011), Pages 40–51

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1879366510000345> - Hämtat 2014-12-15

Shin, Chull Doh (1994). *On the Third Wave of Democratization: A Synthesis and Evaluation of Recent Theory and Research*. *World Politics*. Vol. 47. No. 1.

http://pics3441.upmf-grenoble.fr/articles/demo/r_on_the_third_wave_of_democratization.pdf

Statistiska källor

Statistiska centralbyrån (SCB) - valresultat åren 1910-2014

http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Demokrati/Allmanna-val/Allmanna-val-resultat/12268/12275/Historisk-valstatistik/32065/

Transparency (2014)

http://www.transparency.org/country#KOS_DataResearch - Hämtat 2015-01-03

*Klistra in länk manuellt i webbläsare, och välj Kosovo

Eurostats brottsdatabas (2014)

<http://ec.europa.eu/eurostat/web/crime/database> - Hämtat 2015-01-03

Databas: Crimes recorded by the police (crim_gen)

Kosovos statistiska byrå (ASK:2014) Data från tabell 1.6

Education statistics 2008-2009, sida 92. http://ask.rks-gov.net/ENG/education/publications/doc_details/840-education-statistics-2008-2009

Education statistics 2009-2010, sida 15. http://ask.rks-gov.net/ENG/education/publications/doc_details/907-education-statistics-2009-2010

Education statistics 2010-2011, sida 15. http://ask.rks-gov.net/ENG/education/publications/doc_details/997-education-statistics-2010-2011

Education statistics 2012-2013, sida 15. http://ask.rks-gov.net/ENG/education/publications/doc_details/1200-education-statistics-2012-213

Kosovos statistiska byrå (ASK:2014), Urbaniseringsvariabel

År 2007

Kastrati, Avni. Women and men in Kosovo 2007, 3. http://ask.rks-gov.net/ENG/pop/publications/doc_details/725-women-and-men (Hämtat 2014-12-20)

År 2010

Sanije, Uka. Women and men in Kosovo 2011, http://ask.rks-gov.net/ENG/pop/publications/doc_details/979-women-and-men-in-kosovo-2010

Kosovos statistiska byrå (ASK:2014) Labour force survey, 2013, 19: http://ask.rks-gov.net/ENG/labour-market/publications/doc_details/1199-results-of-the-kosovo-2013-labour-force-survey

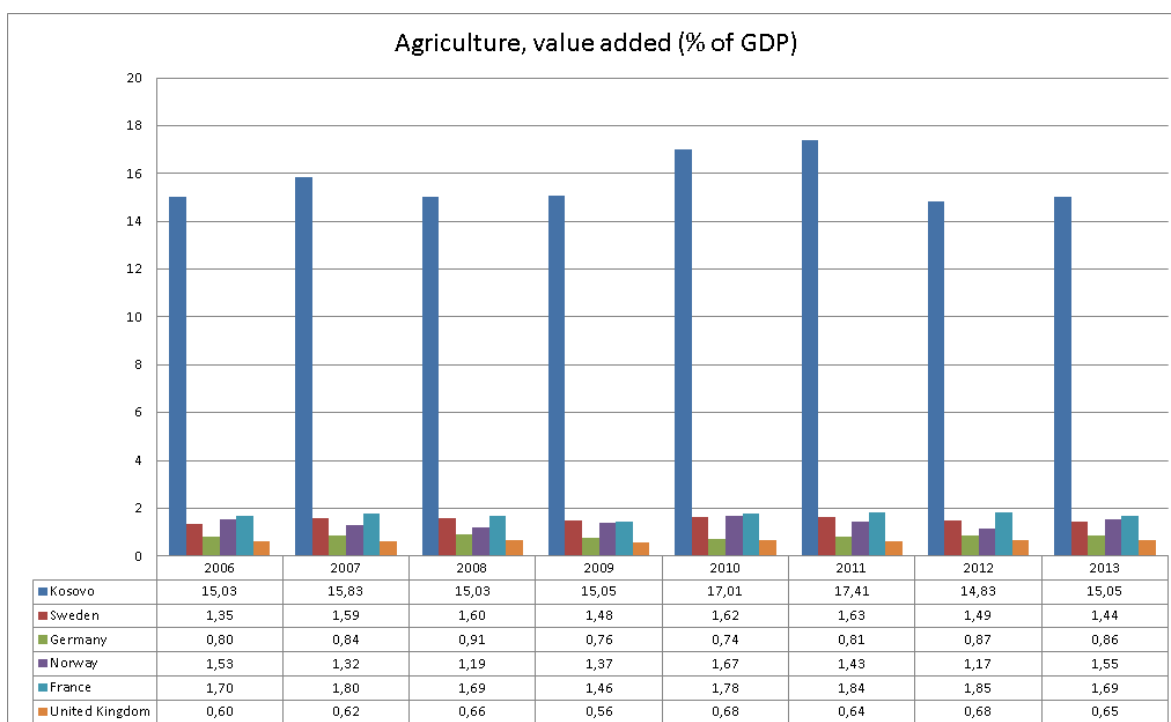
Arbetslöshetsvariabel

Världsbankens databas - World Development Indicators, Kosovo.

<http://data.worldbank.org/country/kosovo> (Hämtat 2014-12-21)

* För att återskapa denna variabel välj "Databank" under rubriken World Development Indicators, sedan till höger ändra variabel val i "series", add more, lägg till variabler: Unemployment, female (% of female labor force) (national estimate), Unemployment, male (% of male labor force) (national estimate), Unemployment, total (% of total labor force) (national estimate), Avsluta med "apply Changes".

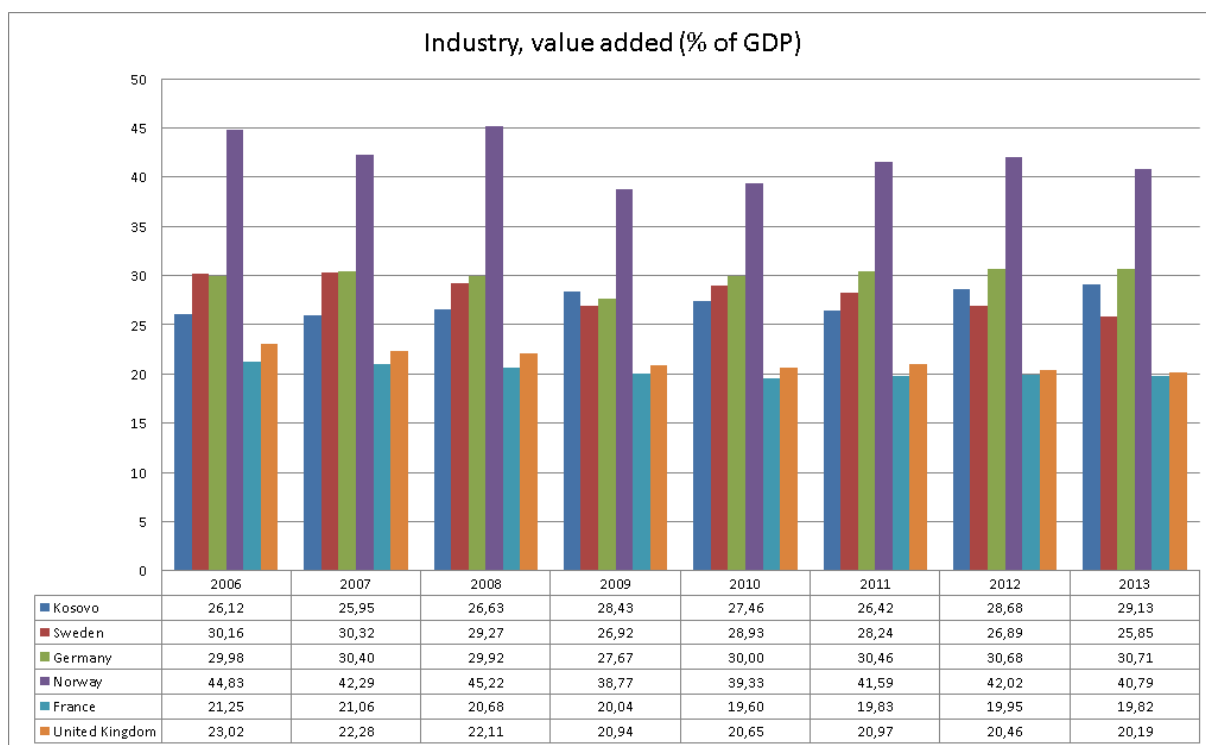
Appendix: 1

<http://data.worldbank.org/country/kosovo>

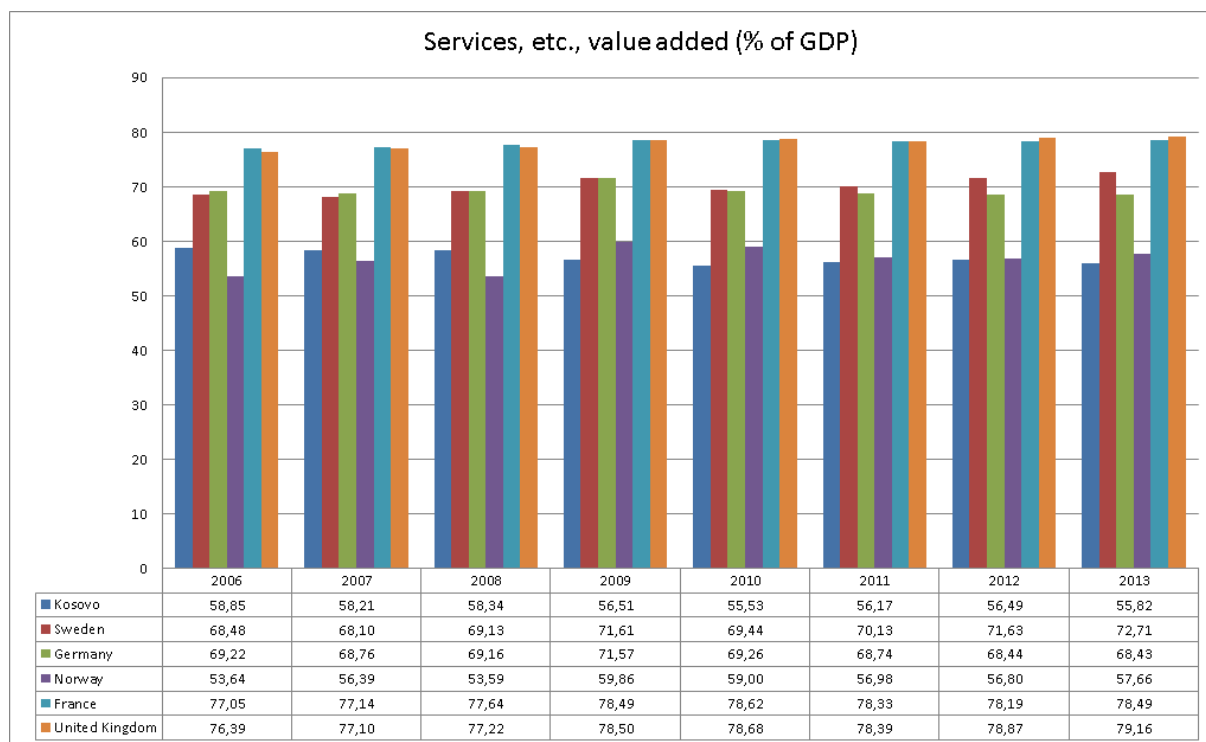
* För att återskapa denna variabel välj "Databank" under rubriken World Development Indicators, sedan till höger ändra variabel val i "series", add more, lägg till variabel: Agriculture, value added (% of GDP). Ändra också val av länder i "Countries" lägg till Sweden, Germany, Norway, France, United Kingdom. Avsluta med "apply changes".

Appendix 2

* För att återskapa denna variabel välj "databank" under rubriken World Development Indicators, sedan till höger ändra variabel val i "series", add more, till variabel: Industry, value added (% of GDP)). Ändra också val av länder i "Countries" lägg till Sweden, Germany, Norway, France, United Kingdom. Avsluta med "apply changes".

Appendix: 3

* För att återskapa denna variabel välj "databank" under rubriken World Development Indicators, sedan till höger ändra variabel val i "series", add more, till variabel: Services, etc., value added (% of GDP). Ändra också val av länder i "Countries" lägg till Sweden, Germany, Norway, France, United Kingdom. Avsluta med "apply changes".